

PETŐFI SÁNDOR

A Bessenyei Györggyel elindult irodalmi megújulás Petőfi Sándor (1823— 1849) költészetével jutott el a csúcspontra: neve a magyar irodalmi közvéleményben összeforrott a költészet fogalmával. Művészete a romantika kiteljesedését, de egyben annak meghaladását is jelentette. „Külföldön Petőfi a legismertebb költő máig. Ő az istenek magyar kedvence. Mindent megkapott, hogy nagy költő lehessen: tehetséget, történelmet, sorsot. Huszonhat évet élt, s világirodalmi rangú s méretű életmű maradt utána, mely korfordulót jelentett nemzete irodalmában.” (Németh G. Béla)

Petőfi élete (1823-1849) - EZ NEM KELL, CSAK RÖVID EMLÉKEZTETŐ:

Kiskőrösön született 1823. jan. 1-én. Apja Petrovics István mészárosmester, anyja a Hruz Mária. 1824-ben Kiskunfélegyházára költöztek, itt tanult meg magyarul. Jó körülmények között élt, ez lehetővé tette a gondos tanítást. Összesen 9 iskolában tanult, ez azzal az előnnyel járt, hogy már fiatalon igen gazdag élettapasztalatokkal rendelkezett. 1835-38-ig Aszódon tanult, itt egyike volt a legjobb tanulóknak. 1838-ban a tanév végi záróünnepségen ő mondta a búcsúbeszédet. 1838-ban iratkozott be a selmeci liceumba. Itt a magyar önképzőkör, a Nemes Magyar Társaság tagja lett. Azonban nagyon gyengén tanult. Édesapja 1838-ban anyagilag tönkrement. 1839. februárjában elindult gyalog Pestre és beállt a Nemzeti Színházba kisegítőmunkásnak. 1839. szeptember 6-án Sopronban beállt önkéntes katonának a császári hadseregbe. Nem bírta a megpróbáltatásokat, megbetegedett, majd 1841-ben Sopronban elbocsátották. 1841. októberében visszatért Párára tanulni. Itt kötött szoros barátságot Jókai Mórral.

Írói sikerek érték: 1842-ben az Atheneumban megjelent első verse A borozó. 1842. október végén Páran örökre abbahagyta a tanulást pénztelensége miatt. Mégis alapos műveltséget szerzett, mert sokat olvasott. 1842-43-ban először Székesfehérváron, majd Kecskeméten színészeskedett. Ezután Pozsonyba gyalogolt, és az Országgyűlési tudósításokat másolta. 1843 nyarától Pesten a Külföldi Regénytár részére két regényt fordított le, valamint kapcsolatba került a fővárosi értelmiségi ifjúsággal és naponta megfordult a Pilvaxban is. 1843 őszétől Debrecenben ismét felcsapott színésznek, egy kisebb együttesel vándorolt, de megbetegedett és ezért visszatért Debrecenbe. 1844 februárjában nekivágott a pesti útnak azzal a szándékkal, hogy költő lesz. Felkereste Vörösmarty Mihályt, az ő ajánlására a Nemzeti Kör vállalta verseinek kiadását. Vörösmarty és Bajza támogatásával 1844. júl. 1-től segédszerkesztő lett a Pesti Divatlapnál. 1844. októberében jelenik meg A helység kalapácsa című komikus eposza. 1844. novemberében megjelenik első verseskötete, belefogott a János vitézbe.

Pesten megismerkedett Csapó Etelkével, aki 1845. jan. 7-én váratlanul meghalt. Eme korszakának verseit gyűjtötte össze az 1845. márciusában megjelenő Cipruslombok Etelke sírjára kötetébe. Kilépett a Pesti Divatlap szerkesztőségéből. Áprilisban elindult felvidéki körútjára, ahol mindenhol lelkesen fogadták: Úti jegyzetek. Mednyánszky Bertával újabb sikertelen szerelem (az apja nem engedélyezte). 1845. októberében megjelenik a Szerelem gyöngyei című versciklusa. Sokat utazott, gyakran ellátogatott szüleihez Szalkszentmártonba. 1845. nov. 10-én megjelent második verseskötete. 1846. márc. 10-ig leginkább szüleinél volt, itt született 1846. áprilisában Felhők címmel megjelent 66 epigrammája. 1846 elején Tigris és hiéna dráma, később A hóhér kötélén című regényén dolgozott. Márciusban visszatért Pestre, belevetette magát az irodalmi, politikai életbe. 1846. szeptember 8-án a nagykárolyi megyebálon megismerte Szendrey Júliát. Egyből beleszeretett. Júlia azonban nem tudott azonnal dönteni, csak egy év múlva házasodtak össze. 1847-ben elolvasta a Toldit, és ezután kötött szoros barátságot Arannyal. 1848. március 15-e egyik vezetője, de az elért politikai eredményeket keveselte. Királyellenes verseket írt, népgyűléseket szervezett, szembe került vezető politikusokkal, fokozatosan elvesztette népszerűségét. A szabadságharc idején századosi rangot kapott. 1848. dec. 15-én született meg fia, Zoltán. Debrecenben, 1849. januárjában jelentkezett Bem tábornoknál. Bem kedvelte, segédtisztjévé, személyes tolmácsává tette, óvta a csatáktól. Azonban Petőfi a többi felettesével rossz viszonyban volt (Klapkával való összezördülése után ki is lépett a hadseregből). Nem kapott fizetést, anyagi gondjai voltak. Márciusban apja, májusban anyja hal meg. Csatlakozik Bemhez, de tulajdonképpen civilként vesz részt a segesvári csatában, itt is tűnik el örökre, 1849. júl. 31-én.

I. Bevezetés: a szabadságeszme Petőfi költészetében

SZABADSÁG, SZERELEM!

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért fölálldozom
Az életet,
Szabadságért fölálldozom
Szerelmemet.
(Pest, 1847. január 1.)

Költészetében összekapcsolódik a hazafiság, a szerelem, a táj és a népi élet ábrázolása.

Indulása a népies költészet jegyében (1842—1844)

Népies helyzetdalok, életképek

A népies helyzetdalokban beleéli magát egy-egy sajátos emberalak: szerelmes juhász, bánatos parasztleány, vidám borissza stb. helyzetébe, s egyes szám első személyben magát az alakot szólaltatja meg (Pl.: Befordultam a konyhára...; A szerelem, a szerelem...; A virágnak megtiltani nem lehet...; Temetésre szól az ének..., A borozó, stb.).

A népi életképek egy-egy kiragadott életdarabot, a nép világából vett jelenetet emelnek költői témává (Hortobágyi kocsmárosné, A csaplárné a betyárt szerette...; Megy a juhász számaron... stb.).

Családi líra

Új témakört jelent irodalmunkban családi lírája. Pl.: Egy estém otthon (1844), Füstbe ment terv, István öcsémhez.

Újat hoz Petőfi a tájköltészetben is. Az új tájeszmény a romantika vadregényes, zordon, ember nem lakta hegyvidékével szemben a délibábot ringató „arany kalással ékes rónaság”, „az alföld tengersík vidéke”, ez áll tájköltésze középpontjában. Szülőföldje is az Alföld, a magyar nép hazája, de egyben — korláttalansága következtében — a szabadság tágasságának jelképe is lesz.

E témakör első remeke Az alföld (1844). A tájleíró versek nagy sora fog következni ezután: A Tisza (1847), A puszta, télen (1848), Kiskunság (1848).

Petőfi teremti meg irodalmunkban a hitvesi költészetet. Petőfi szerelmi lírájának költészete a szerelmet a szabadsághoz hasonlóan magasabb rendű létformának, eszményi állapotnak érzékelteti.

A hitvesi költészet egy darabja: Beszél a fákkal a bús őszi szél...

„Szabadság, szerelem...

1846 tavasza meghozza a lelki betegségéből való kilábalást, a gyógyulást. A Levél Várady Antalhoz című episztola az újra magabiztos költőt állítja elének, aki már elindult új célok felé, és boldogan állapítja meg:

„Újjászülettem!”

Ebben a levélben jelenik meg először az a „forradalom előtti” optimizmus, mely az emberiség minden társadalmi bajának megoldását egy közeli, kegyetlen, véres háborúban látja.

1847. március 15-én megjelent Összes költemények című kötete. Ennek mottója volt a Szabadság, szerelem!, mely azon kívül, hogy megjelöli ekkori (1846—1849) költészetének két legfontosabb témakörét, a költő igen jellemző értékrendjét is megszabja: az életnél becsesebb a szerelem, de a szerelemnél is értékesebb a szabadság.

Forradalmi látomásköltészet

Petőfi 1846 tavaszától a világforradalom lázában égett, a nemzeti és az egyetemes emberi szabadság ügye 1848-ig szorosán összekapcsolódott gondolkodásában.

Látomásversei: Egy gondolat bánt engemet... (1846), Az ítélet (1847), A XIX. század költői (1847)

Március 15.

Petőfi március 15-e legnagyobb hőse, Nemzeti dala valósággal a forradalom egyik közvetlen kiváltó oka és jelszava lett

Március 15-e után egyre kizárólagosabb uralomra jut költészetében a politika.

II. Az apostol elemzése

Műfaj: elbeszélő költemény (lásd: tankönyv)

Szabadszállási kudarc - a mű megírásának kiváltó oka. (Irodalmi hatások: Dickens: Twist Olivér.)

1848 júniusában Petőfi indult az országgyűlési képviselőválasztáson, ám politikai ellenfelei megbuktatták. A szabadszállási választási kudarc mélyen érintette a költőt. S jóllehet nem adja fel a liberális-romantikus népfenség elvét, csalódásai lényeges változásokat indítanak meg politikai világszemléletében. A néphez való új viszonyát, nézeteinek módosulását tükrözi Az apostol (1848. szeptember) című romantikus elbeszélő költeménye.

Életszemléletének eddigi derűje megingott, lelkiállapota olykor a Felhők kiábrándulását, világgűlöletét súrolja. Az apostolban a világ fekete, „mint a kibérlett lelkiismeret”; a nyomor és az erény — testvérek; a pár hónappal korábbi családi idillt a kétségbeejtő családi nincstelenség űzi el itt: férj, feleség, gyermekek éhezése megdöbbenő leírásban tárul elénk. Az ifjú férj, a családapá sötét homloka „egy kép, melyre miljom élet insége és fájdalma van lefestve”. A magánember szerepe ellentétbe kerül a mártírságot vállaló apostol szerepével!

Életrajzi elemek a műben: Az apostol szilveszterkor született, iskolatársai csodálják, de irigylik, másolással tartja fenn magát, a kastély urával kell beszélnie, kedvese elhagyja érte gögös szüleit, a mézeshetek után jönnek a gondok, a börtönben forradalmi eseményre vár (lásd: Táncsics kiszabadítása)

Romantikus túlzások találhatók a gyermek Szilveszter sorsának — a központi témához képest — igen részletező leírásában. „Lopott, koldult, szolgált” — ennyiből állott gyermekkor, de a részeges tolvaj, az elhízott koldusasszony és a gögös, pökhendi úrfi rajza kitűnő jellemkép.

Szilveszter egyoldalúan ábrázolt, romantikus statikus hős: egyszerre mint kész embermegváltó, világmegváltó apostol áll előttünk. Az eposzi hagyományokat követő „in medias res” kezdés a padlásszoba nyomorában jeleníti meg. Lelke ledobta a ház és a nap gondjait, az Istennel társalog, az emberiség felszabadításához, boldogításához kér tőle erőt:

Adj, isten, adj fényt és erőt nekem,

Hogy munkálhassak embertársai mért!

Ezt a túlzott eszményítést beárnyékolja az a meghökkentő körülmény, hogy míg világboldogító terveit szövögeti, addig családja nyomorával szemben tétlen és tehetetlen: kenyérért sírdogáló fiát kakastejjel süttöt cipóval hitegeti, csecsszopó gyermekét pedig hagyja éhen halni.

Szilveszter életébe a költő beleszövi olykor saját sorsának egy-egy fordulatát (pl. a szilveszteri születésnap; a kastély kisasszonya szüleit megtagadva felesége lesz; a falu népe elűzi), eszméivel pedig teljes mértékben azonosul. Az ifjú főhősnek is az iskolában legkedvesebb stúdiuma a világtörténet tanulmányozása volt. Petőfi egy évvel korábban még olyan következtetéseket von le a történelemből (Az ítélet), hogy az emberiség története vérfolyam, amely a nem távoli jövőben egy utolsó nagy háborúban, a vértengerben fog véget érni. Szilveszter — a XI. fejezet alapján — egészen más tanulságokat von le („szőlőszem”-hasonlat). E szerint a föld „megérését”, az általános boldogság korát nem az elnyomott néptömegek világméretű összecsapásától várja, hanem egyes kiemelkedő emberek, a „nagy lelkek” önfeláldozó harcától. A számneves túlzások a végső cél elérését a beláthatatlan jövő utópisztikus messzeségébe helyezik. Ha a szőlőszemet, a kicsiny gyümölcsöt sokszor százezer és miljom napsugár érleli, a föld, a nagy gyümölcs megérése „belékerül évezredek vagy tán

évmiljomokba “: Ezek a földet érlelő sugarak a „nagy lelkek ‘ de ilyenek ritkán teremnek, s „csak egy nap tart a sugár élete “: Szilveszter életének az a hit ad értelmet, hogy ő is egy ilyen sugár lehet.

Átértékelődött tehát a korábbi népvezér-, lángoszlop-szerep: a költőapostolnak nem e népet kell vezetnie, hanem a nép helyett kell cselekednie, a néptömegek forradalmi tettét kénytelen magára vállalnia. A közösségi szerepfelfogás módosulása: Szilveszter apostol, kiválasztott - magányos, mivel a "szolgalelkű" nép nem érti meg (háromszor megtagadja őt a nép ~ krisztusi párhuzam - kell tudni a három esetet!).

Szilveszter elvont nép-fogalma három alkalommal kerül szembe a kiábrándító valósággal. Mint falusi jegyzőt az érte addig lelkesedő nép egyik napról a másikra — teljesen megváltozva — „káromkodó fenyegetéssel” űzi el. Ez az állhatatlanság, szolgalelkűség mélyen megdöbbeníti:

Egy pillanatra meg volt lelke törve,
Kétségbeejtő eszmék ültenek
Megnehezült fejére,
Mint a holttestre a hollósereg.
„Ez hát a nép!” kiálta föl,
„Ez hát a nép, amelyet én imádok,
Amelyért élek s halni akarok!” (XIII.)

A kétségbeesést — egyelőre — az az önvigasztalás oldja, hogy a nép „még most gyermek’ „kit el lehet könnyen bolondítani’ s ezért kettős erővel fog érte küzdeni.

Hasonló csalódásban van része a titkos nyomdában megjelent könyve fogadtatásakor is (XVI.). Műve „ezrével olyan gyorsan terjedett el, miként ha villám hordta volna szét”. Eszméit, gondolatait mohón nyelte el a szomjas világ, s lelke megfrissült tőle. Mégis: az elsápadt hatalom egyetlen szavára a megrémült nép megtagadta a könyvet, szerzőjétől elfordult, s megbüntetését követelte.

Szilveszter „rémesen lakolt”: feleségétől, életben maradt gyermekétől nem búcsúzható el; az utcán tartóztatták le, s tízévi börtönre ítélték.

Mikor egy évtized múltával kiszabadul, első szava: „Szabad tehát a nemzet, a haza?” Pont az ellenkezőjét tapasztalja: a világ nem haladt célja felé, az emberiség visszafejlődött, még mélyebbre süllyedt a szolgaságba, s a zsarnokság „óriásodott”. Szilveszter a maga elé tűzött célnak megfelelően egyedül vállalja — a néptömegek helyett — a forradalmi tettet: a „szolgacsorda” éljenzése közepette ráló a királyra. Az apostolt, a megváltót az emberek ugyanúgy megrugdadják, leköpdösik, mint annak idején Jézus Krisztust, s hasonlóképpen követelik halálát is.

A befejezés azzal a régi jó költő-vigasszal zárja a költeményt, hogy a késő századok szabad nemzedékei megemlékeznek majd azokról a szentekről és nagyokról, akik a szolgaságban is szabadok voltak.

Bár Az apostol témájánál fogva epikus költemény lenne, a lírai elemek uralkodóvá válnak benne főképp a belső monológokban megnyilvánuló töprengések, lírai meditációk révén. A lírai jelleget erősíti a cselekmény fő vonalának eseménytelensége és epikai elnagyoltsága. A történet lényege: a titkos nyomdában kiadott könyv megírása, az író elítélése és lázadása, merénylete a király ellen. Ezt is csak röviden érinti Petőfi.

— Versformáját jambikus lejtésű, rímek nélküli, szabad szótagszámú sorok alkotják.

A szabadságészme Az apostolban: III., X., XI. rész - Lásd: Tankönyv: Az egyedüllét beszédhelyzetei

Az egyedüllét beszédhelyzetei: 3 szinten fogalmazza meg a szabadságészmenyt:

III. rész: filozófiai szint: az emberhez méltó lét a szabadság, nem a szolgaság

X. rész: Szilveszter a szabadságot a természetben találja, tapasztalja meg.

XI. rész: az emberiség történelme történelmének célja a világ boldogságának a megteremtése a világszabadsággal. A nagy emberek képesek ennek a megteremtésére.